

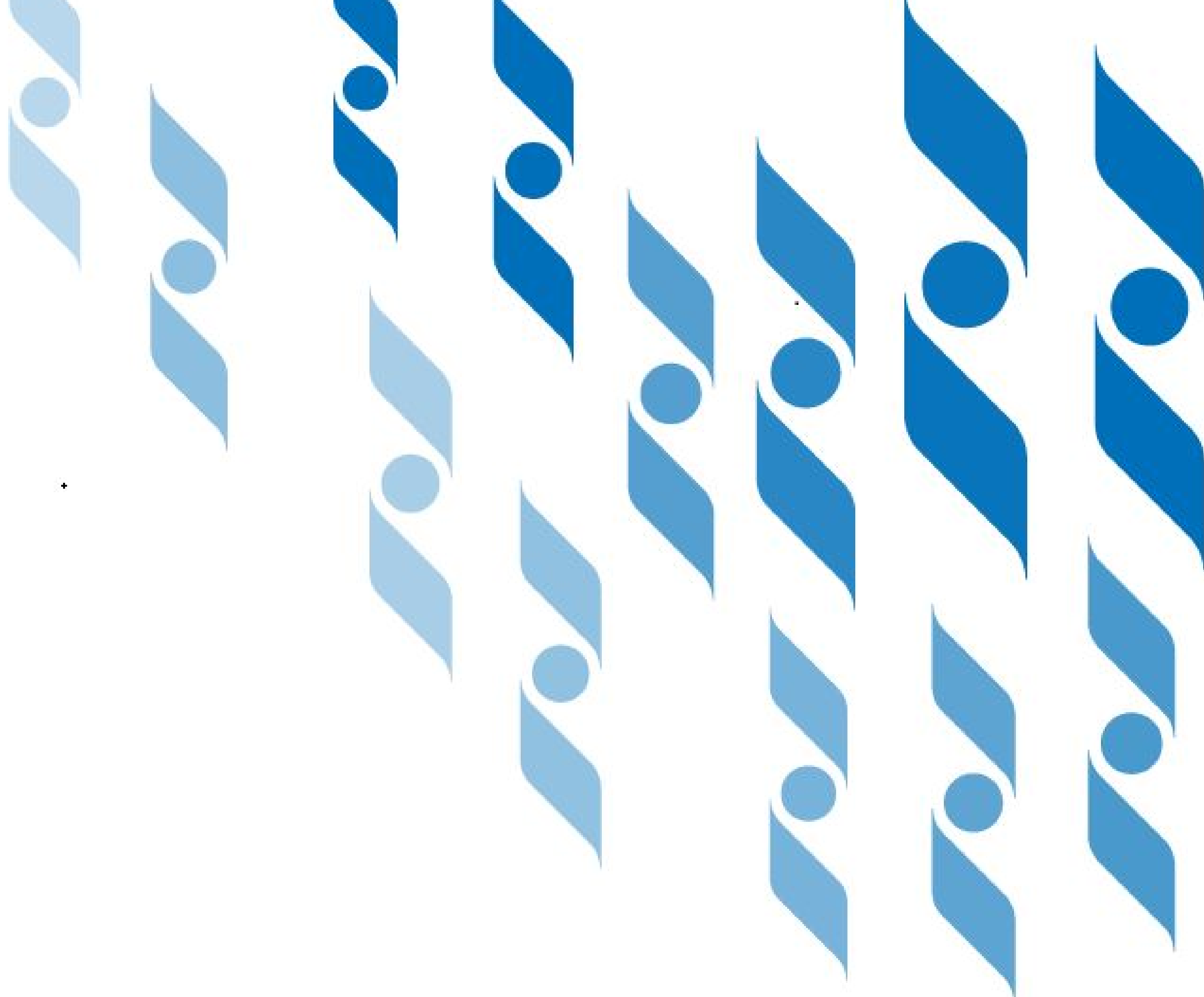
Kriminaalpoliitika lühianalüüs 2024 nr 5

Kehaline väärkohtlemine lähisuhtes: menetlus- ja karistuspraktika

Statistika ülevaade

Anna-Liisa Uisk, Ingrid Saarepuu
Analüüsitalitus
Kriminaalpoliitika osakond
Justiitsministeerium

Sisukord

Lühikokkuvõte: peamised tähelepanekud	3
Sissejuhatus	4
Lõplike menetlusotsuste arv	5
Üldine menetlusstruktuur	6
Menetluse lõpetamine oportuuniteediga (KrMS § 202)	9
Menetluse lõpetamine vahendusmenetlusega (KrMS § 203 ¹)	11
Kohtusse saatmine	15

Lühikokkuvõte: peamised tähelepanekud

EESMÄRK: Anda ülevaade KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumite menetlusstruktuurist, kriminaalmenetluse lõpetamisel oportuniteediga või vahendusmenetluse tulemusena määratud kohustustest ning kohtu poolt mõistetud karistustest.

2023. aastal tehti kohtueelses menetluses KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites lõplik menetlusotsus (hõlmab prokuratuuri poolt ja prokuratuuri loal tehtud lõpetamisi ning menetlust välistavate asjaolude ilmnmisel tehtud lõpetamisi) 2622 kuriteo ja 1707 isiku kohta. Menetluse lõpetamisel määratud kohustuste analüüs käsitleb 2023. a I pa lahendeid.

46% juhtudel lõpetati kriminaalmenetlus menetlust välistava asjaolu ilmnmise tõttu. Enamasti põhjusel, et puudus menetluse alus (KrMS § 199 lg 1 p 1).

Menetlust välistavatel asjaoludel menetluse lõpetamise osakaal piirkonniti erineb märgatavalt, moodustades Lõuna ringkonnaprokuratuuris 16% ja Põhja ringkonnaprokuratuuris 41%.

2023. aastal kohaldati kriminaalmenetluse ajaks ajutist lähenemiskeeldu kokku 33 korral, neist 14 olid edasilükkamatul juhul kohaldatud ajutised lähenemiskeelud.

Jättes kõrvale juhtumid, mille menetlus lõpetati menetlust välistavatel asjaoludel, lõpetati lähisuhtes kehalise väärkohtlemise juhtumites menetlus oportuniteediga 73% ja vahendusmenetlusega 23%.

Oportuniteediga määrati kahtlustatavale enamasti üks kohustus: rohkem kui pooltel kordadel (63%) oli tegu muu asjakohase kohustusega, mille sisu oli peamiselt pöördumine vägivallast loobumise teenusele.

Vahendusmenetlusega lõpetamisel määrati kahtlustatavale enamasti kaks kohustust; sagedamini vägivalla kasutamise keeld ja viisakuskohustus kannatanu suhtes.

Kõikidest lõpuni menetletud juhtumitest (sh aluse puudumisel või tuvastamata isiku tõttu lõpetamine) jõudis kohtusse 58%; neist peaaegu kolmveerand (72%) lahendati kokkuleppemenetluses.

Kohtusse jõudmise osakaal piirkonniti erineb märgatavalt (Lääne RP tööpiirkonnas: 60%; Põhja RP-s: 29%).

Sagedamini mõisteti karistuseks tingimisi vangistus (68%). Vähem mõisteti reaalset vangistust (16%), asendati mõistetud vangistus üldkasuliku tööga (12%) või rahaline karistus (2%).

Sissejuhatus

Analüüsi eesmärk on anda lühiülevaade enimregistreeritud perevägivaldakuriteo – kehaline väärkohtlemine lähi- või sõltuvussuhtes (KarS § 121 lg 2 p 2) – menetlusstruktuurist, prokuratuuri poolt kriminaalmenetluse lõpetamisel määratud kohustustest ning kohtu poolt mõistetud karistustest ja kohustustest.

Lähisuhtes toime pandud kehalise väärkohtlemise juhtumid (KarS § 121 lg 2 p 2) moodustavad registreeritud perevägivalda- ehk lähisuhtevägivalda- kuritegudest suurima osa: 2021. aastal 83%, 2022. aastal 87% ja 2023. aastal samuti 87%. Teisi kuriteoliike (näiteks ähvardamine, ahistav jälitamine, kontaktset seksaalkuriteod ja muud vägivaldakuriteod) on perevägivaldakuritegudena registreeritud oluliselt vähem. Lähisuhtes kehalise väärkohtlemise eest on kõrgem karistumäär ette nähtud alates 2015. aastast. KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites on lähisuhte all käsitletud nii praeguste kui endiste paarisuhtepartnerite, laste ja vanemate ning ka muude pereliikmete ja lähisugulaste vahelisi kehalise väärkohtlemise juhtumeid.

Kokkuvõtte põhineb E-toimiku ja kohtute infosüsteemi (KIS) andmetel.

Analüüsi raames töötati läbi:

- kohtueelses menetluses tehtud **ajutise lähenemiskeelu** määruste 2023. a üldstatistika;
- E-toimiku andmed kohtueelses menetluses tehtud **lõplike menetlusotsuste** kohta KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites 2023. aastal;
- E-toimiku andmed 2023. a I poolaasta KrMS § 202 alusel (**oportuniteediga**) ja KrMS § 203¹ alusel (**vahendusega**) kriminaalmenetluse lõpetamise kohta KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites;
- KIS-i andmed 2023. a jõustunud **süüdimõistvate kohtuotsuste** kohta KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites.

Kokkuvõtte koostasid kriminaalpoliitika osakonna nõunik Anna-Liisa Uisk ja andmeanalüütik Ingrid Saarepuu.

Lõplike menetlusotsuste arv

Perevägivallakuritegude registreerimine on viimastel aastatel olnud langustrendis ja see on toonud kaasa ka lähisuhtes kehalise väärkohtlemise juhtumites tehtud menetlusotsuste arvu kahanemise. 2023. aastal tehti kohtueelses menetluses KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites lõplikke menetlusotsuseid 2622 kuriteo ja 1707 isiku kohta; 2021. aastal 3236 kuriteo ja 2045 isiku kohta.

Tabel 1. Prokuratuuri lõplikud menetlusotsused (sh aluse puudumisel või tuvastamata isiku tõttu lõpetamine) kohtueelses menetluses KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites: kohtusse saatmine ja lõpetamine, 2023

Aasta	Kohtusse saadetud		Menetlus lõpetatud*		Kokku	
	Kuritegusid	Isikuid	Kuritegusid	Isikuid	Kuritegusid	Isikuid
2023	599	367	2023	1362	2622	1707
2022	767	405	2180	1429	2942	1809
2021	875	462	2365	1614	3236	2045

* Lõpetamiste koguarv, mis hõlmab prokuratuuri poolt ja prokuratuuri loal tehtud lõpetamisi ning menetlust välistavate asjaolude ilmnemisel tehtud lõpetamisi.

2023. aastal tehti kõige rohkem menetlusotsuseid KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites Põhja ringkonnaprokuratuuris (44%), mille tööpiirkonnas (Harjumaa) registreeritakse arvuliselt suurim osa kõigist Eestis registreeritud perevägivallakuritegudest. 2023. aastal registreeritud perevägivallakuritegudest 46% pandi toime Harjumaal (1169 Tallinnas ja 353 Harjumaal, v.a Tallinn).^{*} Näiteks võrreldes Põhja piirkonnaga oli Viru ringkonnaprokuratuuri (tööpiirkond Ida- ja Lääne-Virumaa) poolt ja loal KarS § 121 lg 2 juhtumites tehtud lõplike menetlusotsuste arv 1,7 korda, Lõuna ringkonnaprokuratuuris (tööpiirkond Tartu-, Jõgeva-, Viljandi-, Põlva-, Võru- ja Valgamaa) kaks korda ja Lääne ringkonnaprokuratuuris (tööpiirkond Pärnu-, Lääne-, Rapla-, Saare-, Hiiu- ja Järvamaa) kolm korda väiksem.

Tabel 2. Prokuratuuri lõplikud menetlusotsused (sh aluse puudumisel või tuvastamata isiku tõttu lõpetamine)kohtueelses menetluses KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites piirkonniti, 2023

Ringkonna- prokuratuur	Kohtusse saadetud		Menetlus lõpetatud*		Kokku	
	Kuritegusid	Isikuid	Kuritegusid	Isikuid	Kuritegusid	Isikuid
Põhja	154	83	913	608	1067	691
Lõuna	143	91	316	191	459	282
Lääne	85	50	169	113	254	163
Viru	152	107	428	327	580	434

* Lõpetamiste koguarv, mis hõlmab prokuratuuri poolt ja prokuratuuri loal tehtud lõpetamisi ning menetlust välistavate asjaolude ilmnemisel tehtud lõpetamisi.

* Lisaks KarS § 121 lg 2 p 2 kehaline väärkohtlemine lähi- või sõltuvussuhtes kuuluvad perevägivalda (lähisuhtevägivalda) hulka ka teised karistusseadustiku isikuvastased kuriteod (v.a surnuvastased süüteod), röövimine ja avaliku korra raske rikkumine – juhul kui kuriteo on toime pannud ohvri praegune või endine abikaasa, elukaaslane või partner. Tegu võib olla ka sugulaste, hõimlaste või muude lähisuhtes olevate inimeste vägivaldaga, hoolimata sellest, kas toimepanija elab või elas ohvriga samades eluruumides. Lisaks vägivaldakuuritegudele võib perevägivalda esineda ka nt ahistava jälitamise, lähenemiskeelu rikkumise või muudes kuritegudes.

Üldine menetlusstruktuur

Kõigist 2023. aastal lähisuhtes kehalise väärkohtlemise juhtumites (KarS § 121 lg 2 p 2) kohtueelses menetluses tehtud lõplikest menetlusotsustest moodustas pea poole kriminaalmenetluse lõpetamine menetlust välistava asjaolu ilmnmisel. Sagedasim menetlust välistav asjaolu oli menetluse aluse puudumine. Kolmandikul juhtudel lõpetati kuriteo menetlus muudel alustel ning veidi enam kui viiendik juhtumitest saadeti kohtusse.

46%

Menetlus lõpetati menetlust välistavatel asjaoludel

31%

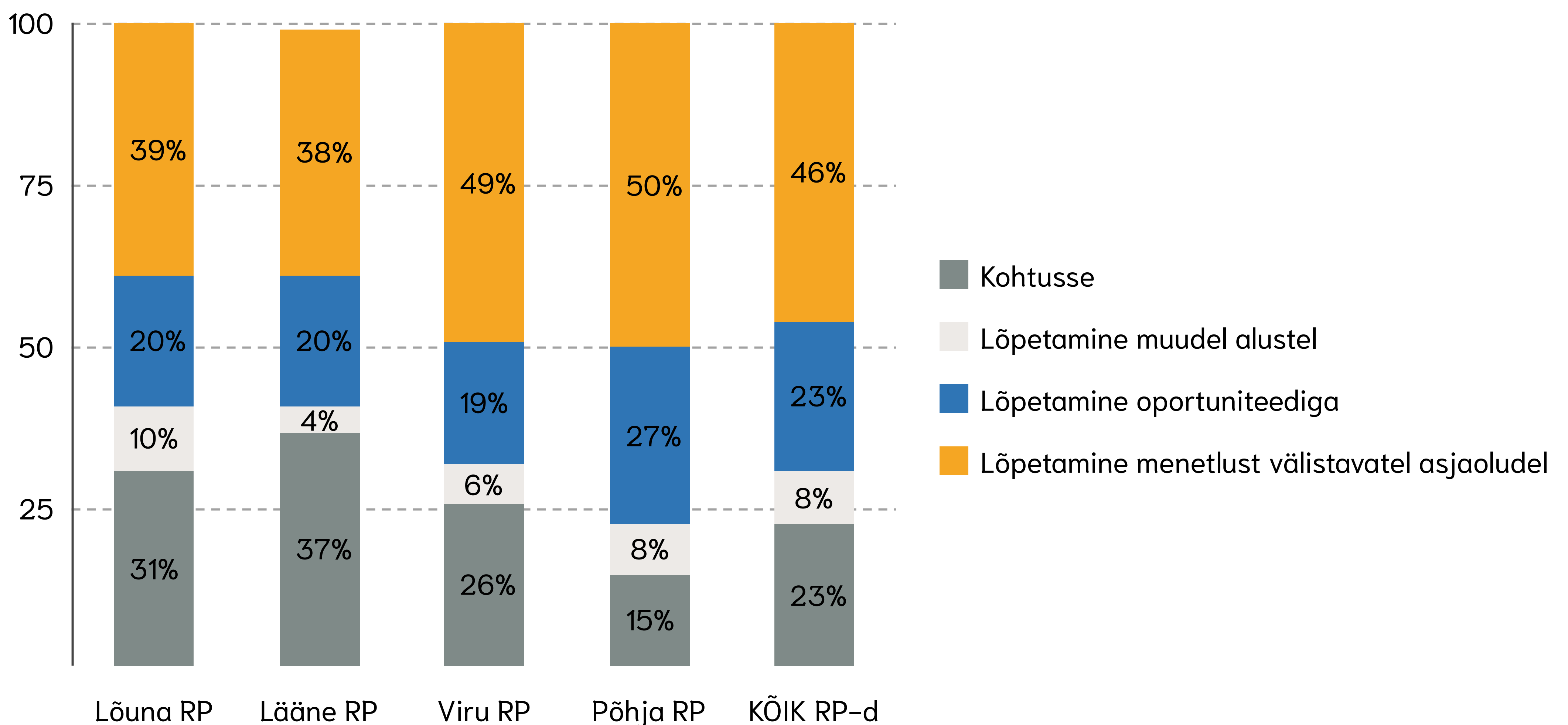
Menetlus lõpetati oportuniteedi, vahendusmenetluse vms

22%

Kriminaalasi esitati kohtusse

Menetlust välistavatel asjaoludel menetluse lõpetamise osakaal piirkonniti erineb märgatavalt, moodustades Lõuna ringkonnaprokuratuuris 16% ja Põhja ringkonnaprokuratuuris 41%.

Joonis 1. Menetlusstruktuur KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites kõikidest lõplikest menetlustest kohtueelses menetluses, 2023

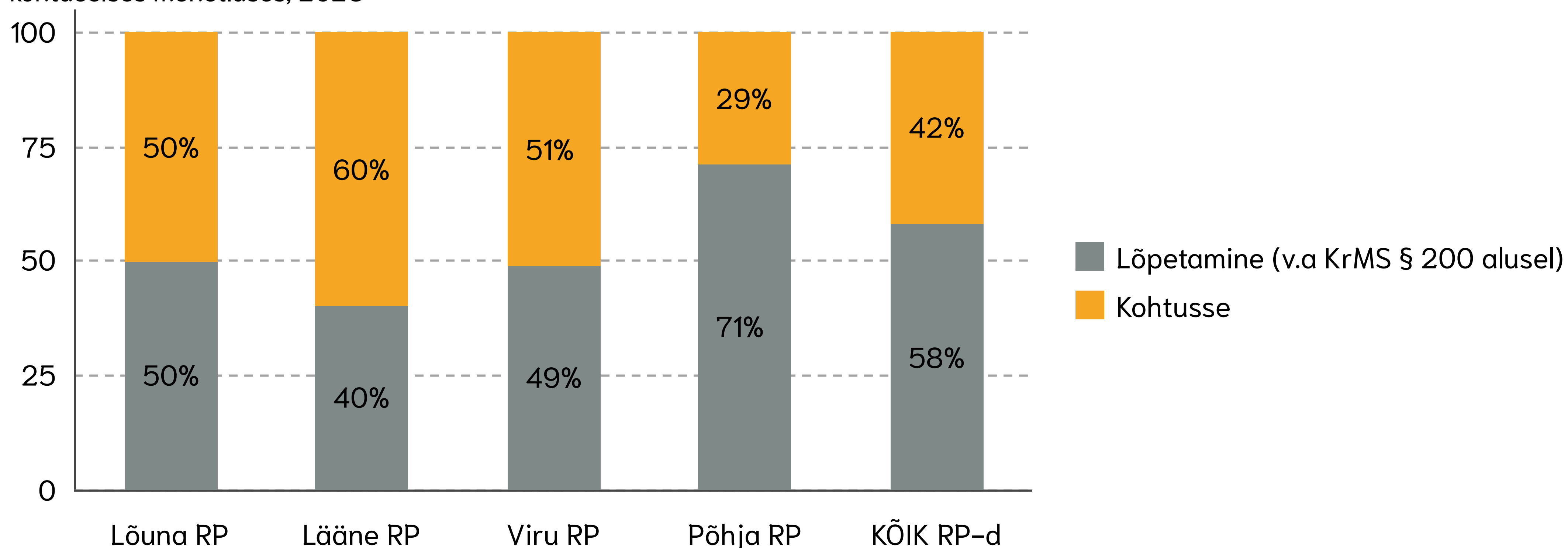
Kui jätta vaatluse alt välja lähisuhtes kehalise väärkohtlemise kuriteod, mille menetlus lõpetati menetlust välistavate asjaolude ilmnmisel (KrMS § 200), lõpetas prokuratuur menetluse veidi rohkem kui pooltel juhtudel (42%) ja kohtusse jõudnud asjade osakaal tõusis 58%-ni.

Piirkondlikus võrdluses tõusis kohtusse jõudnud kuritegude osakaal Lääne ringkonnaprokuratuuris 60%-ni ja Viru ringkonnaprokuratuuris 51%-ni ning Lõuna ringkonnaprokuratuuris 50%-ni.

Lõpuni menetletud lähisuhtes toimepandud kehalise väärkohtlemise juhtumitest jõudsid kohtusse rohkem kui pooled

58%

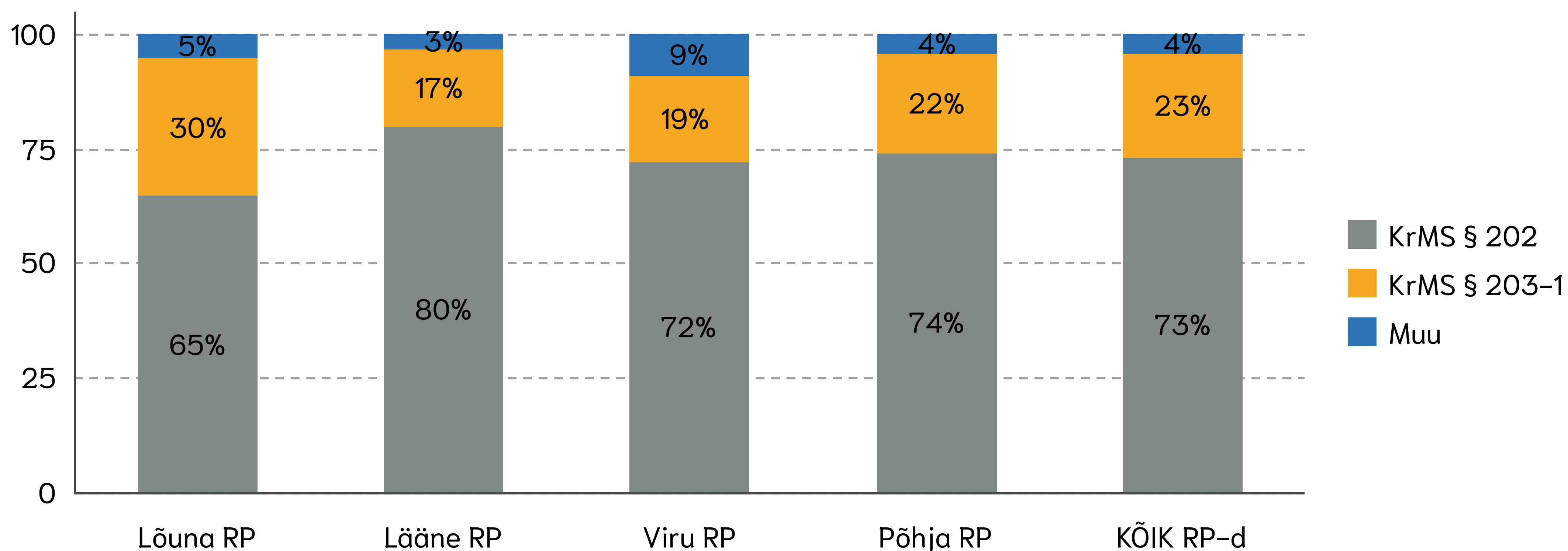
Joonis 2. Lõpetatud ja kohtusse saadetud KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumite osakaal lõplikest menetlusotsustest (v.a KrMS § 200) kohtueelses menetluses, 2023

Jättes kõrvale juhtumid, mille menetlus lõpetati menetlust välistavatel asjaoludel, lõpetati lähisuhtes kehalise väärkohtlemise juhtumites menetlus:

- 73% oportuniteediga (KrMS § 202)*
- 23% vahendusmenetlusega (KrMS § 203-1)**
- Harvem, ehk 4% juhtudel, muudel, kuriteo toimepannud isiku tuvastamatuse (KrMS § 200-1), alaealise toimepanija sätte (KrMS § 201) või karistuse ebaotstarbekuse (KrMS § 203) alusel ***

Joonis 3. Lõpetamiste liigid lõpuni menetletud (v.a KrMS § 200) kuritegude puhul piirkonniti, 2023

Ajutise lähenemiskeelu rakendamine

Vastavalt naistevastase vägivalda ja perversivägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni artiklile 53 peavad konventsiooniosalised võtma vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et

* KrMS § 202 lg 1 kohaselt võib menetluse lõpetada teise astme kuritegude puhul, kui selles kahtlustatava või süüdistatava süü ei ole suur ning ta on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju ja tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud ning kui kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi.

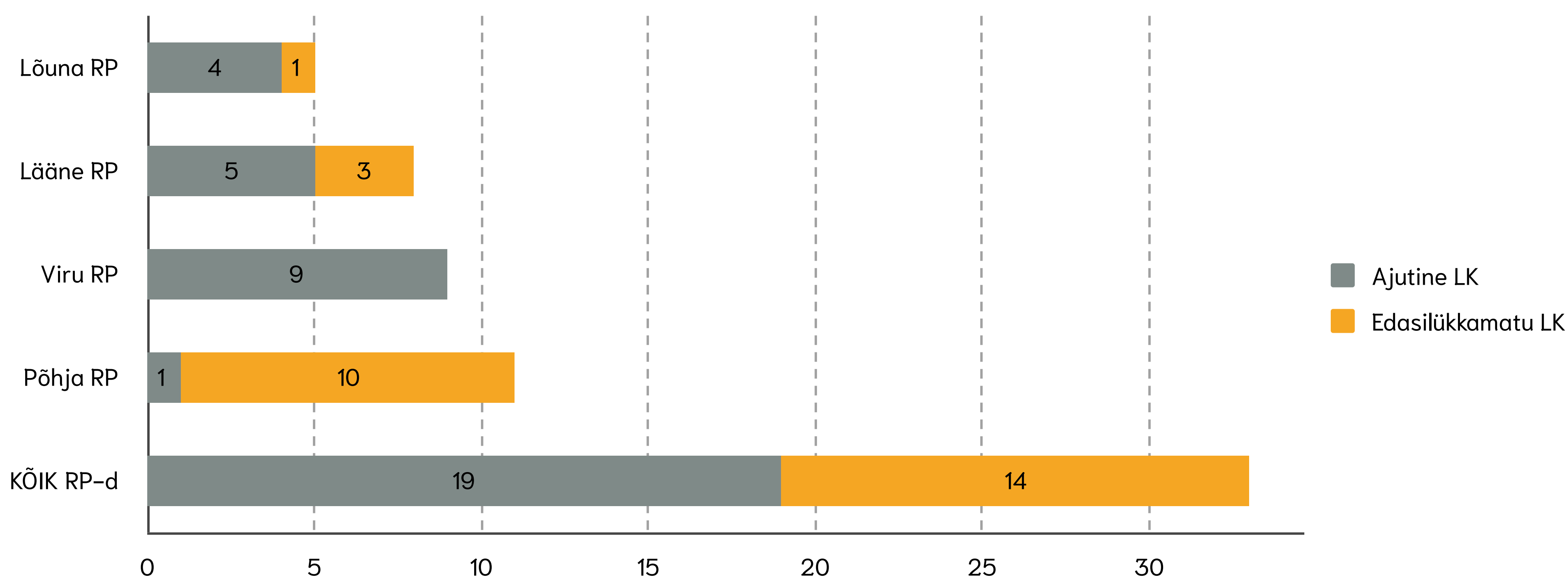
** KrMS § 203-1 kohaselt võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu nõusolekul taotleda, et kohus kriminaalmenetluse lõpetaks, kui kriminaalmenetluse esemeks oleva teise astme kuriteo asjaolud on selged, kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi ning kahtlustatav või süüdistatav on kannatanuga kokku leppinud kuriteoga tekitatud kahju heastamises vahendusmenetluse läbi.

konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvate kõigi vägivalla vormide ohvritele tagatakse asjakohase lähenemiskeelu kättesaadavus, kusjuures lähenemiskeeld peab olema saadaval viivitamatuks kaitseks.* Lähenemiskeeld on oluline meede füüsilise või vaimse vägivalla all kannatavate inimeste, eriti lähisuhtevägivalla ohvrite turvalisuse tagamisel.

07.05.2020 jõustus KrMS-i muudatus (§ 141¹ lg 1), millega võimaldati edasilükkamatul juhul kehtestada ajutine lähenemiskeeld prokuratuuri määrusega. Sellisel juhul kehtestab lähenemiskeelu kõigepealt prokuratuur, teatades sellest kahe tööpäeva jooksul kohtule, kes otsustab kohtuliku kontrolli käigus lähenemiskeelu lubatavaks tunnistamise. Olulise erisusena on prokuratuuril võimalik edasilükkamatul juhul kehtestada ajutine lähenemiskeeld ka ilma kannatanu nõusolekuta.

2023. aastal kohaldati ajutist lähenemiskeeldu kokku 33 korral, neist 14 olid edasilükkamatul juhul kohaldatud ajutised lähenemiskeelud. Võrreldes varasemate aastatega ajutiste lähenemiskeeldude kohaldamine 2023. aastal langes: 2021. aastal kohaldati ajutist lähenemiskeeldu 43 korral (neist 15 edasilükkamatul juhul) ja 2022. aastal 48 korral (neist 21 edasilükkamatul juhul).

Joonis 4. Ajutise lähenemiskeelu kohaldamine piirkonniti, 2023

Samas on viimastel aastatel kasvanud politsei poolt korrakaitseaduse § 44 alusel viibimiskeelu kohaldamine. Siseministeriumi andmetel rakendas politsei aastatel 2022–2023 viibimiskeeldu keskmiselt 450 korral (2023. aastal 508 korral). Viibimiskeeldu rakendati peamiselt suuliselt (95%) ja olukordades, kus kriminaalmenetlust ei alustatud (84%).

* Naistevastase vägivalla ja preevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017002>. Sama nõue on lisatud ka 2024. aastal jõustunud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi, mis käsitleb naistevastase vägivalla ja preevägivalla tõkestamist.

Menetluse lõpetamine oportuniteediga (KrMS § 202)

KrMS § 202 lg 1 kohaselt võib menetluse lõpetada teise astme kuritegude puhul, kui selles kahtlustatava või süüdistatava isiku süü ei ole suur ning ta on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju ja tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud ning kui kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi.

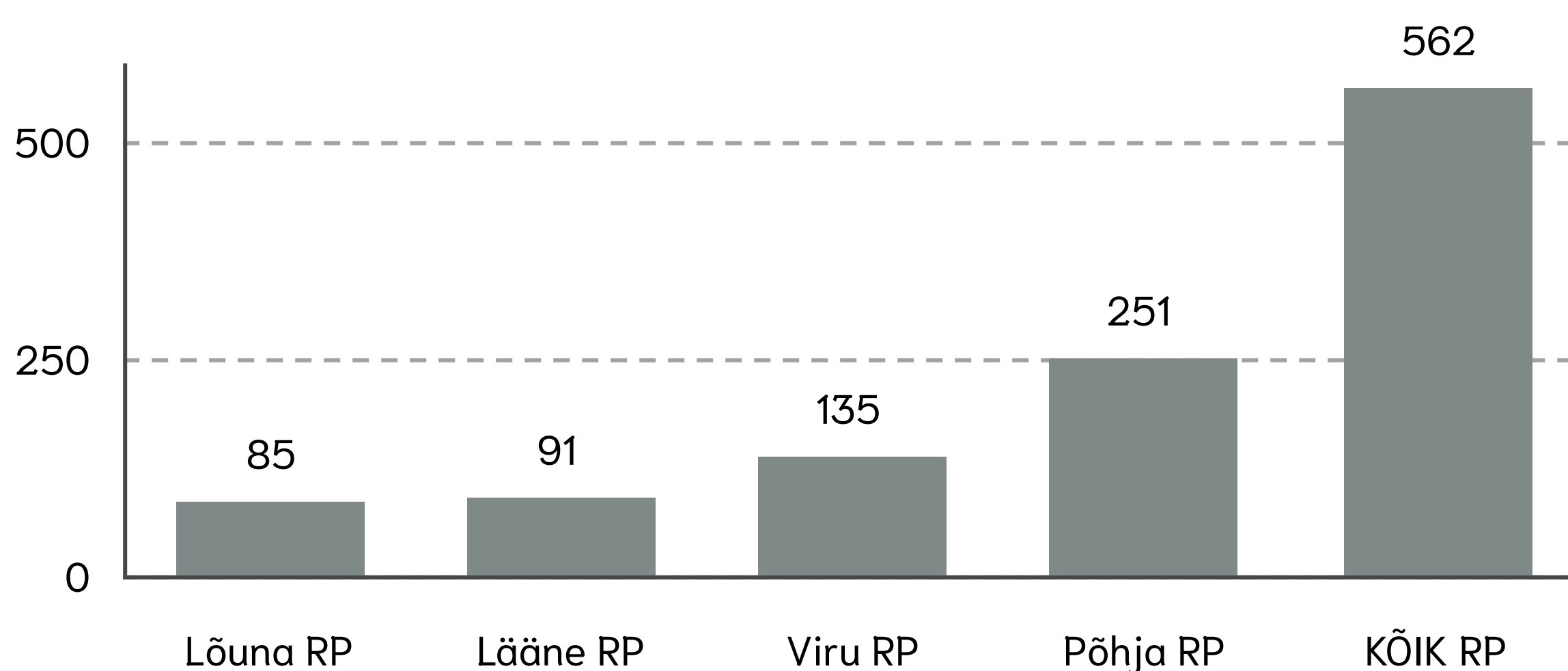
2023. aastal lõpetati KrMS § 202 alusel lähisuhtes kehalise väärkohtlemise juhtumites menetlus 603 kuriteo ja 476 isiku suhtes. KrMS § 202 alusel menetluse lõpetamine KarS § 121 lg 2 p 2 kuritegudes moodustas:

- kõikidest lõplikest menetlusotsustest 23% (sh KrMS § 200);
- kõikidest lõpuni menetletud (v.a KrMS § 200) juhtumites tehtud otsustest 29%;
- kõikidest lõpetamistest (v.a KrMS § 200) 74%;

Oportuniteediga lõpetamise osakaal kõigist lõpuni menetletud lõpetamistest oli suurim Lääne RP-s

80%

Joonis 5. KarS § 121 lg 2 p 2 kuritegude arv piirkonniti, mille menetlus lõpetati KrMS § 202 alusel, 2023

Kohustuste arv

KrMS § 202 alusel kriminaalmenetluse lõpetamise korral võib kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul panna talle kohustuse määratud tähtajaks:

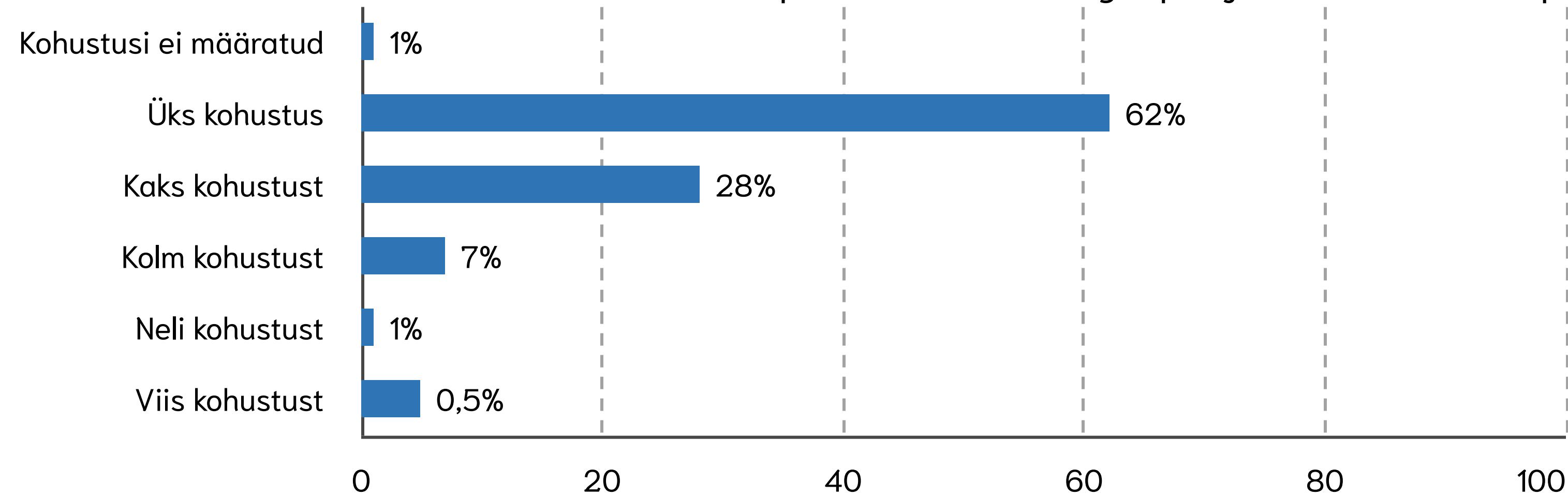
- tasuda kriminaalmenetluse kulud ja hüvitada kuriteoga tekitatud kahju;
- maksta kindel summa riigituludesse või sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides;
- teha 10–240 tundi üldkasulikku tööd (ÜKT);
- alluda ettenähtud ravile;
- mitte tarvitada narkootilisi või psühhotroopseid aineid või alkoholi;
- osaleda sotsiaalprogrammis;
- alluda alkoholi tarvitamise keelu täitmist kontrolliva elektroonilise seadme valvele;
- täita muu asjakohane kohustus.

Vaadeldud perioodil (2023. a I pa)* lähisuhtes kehalises väärkohtlemises kahtlustatavatele (216) KrMS § 202 alusel määratud kohustuste arv jäi vahemikku 1–5. Kokku määrati nimetatud perioodil 303 eraldiseisvat kohustust.

* Suure mahu tõttu on detaoilsesse analüüsi arvatud 2023. a I poolaastal KrMS § 202 alusel lõpetatud kriminaalmenetlused ja määratud kohustused. Analüüsi kaasatud kohustused ei pruugi olla määratud kriminaalmenetluse raames esmakordselt, vaid ka esialgsete kohustuste täitmata jätmisel.

Sagedamini määrati üks kohustus (62%) ja pea kolmandikule (28%) kaks kohustust. 7% juhtudest määrati kolm kohustust ning üksikutel juhtudel neli ja viis kohustust või ei määratud üldse kohustusi. Kohustusi ei määratud näiteks juhtudel, kus nende täitmine oli raskendatud kahtlustatava tervisliku seisundi (liikumiskõrvaldused) ja vanuse tõttu või oli vägivalda toimepanija juba pöördunud agressiivse käitumise tõttu abi saamiseks spetsialistide (ohvriabi, lastekaitse) poole ja prokurör leidis, et sellisel juhul on kahtlustatavat võimalik mõjutada ka täiendavat kohustust määramata. Ühel juhul oli toimepanija tähtaegne elamisluba lõppenud ning tal oli kohustus riigist lahkuda, mistõttu kohutuste määramine oli ebaotstarbekas.

Joonis 6. Kohustuste* arv KrMS § 202 alusel lõpetatud KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites, 2023 I pa (N=216)

* Ühe määrusega võidi määrata mitu kohustust.

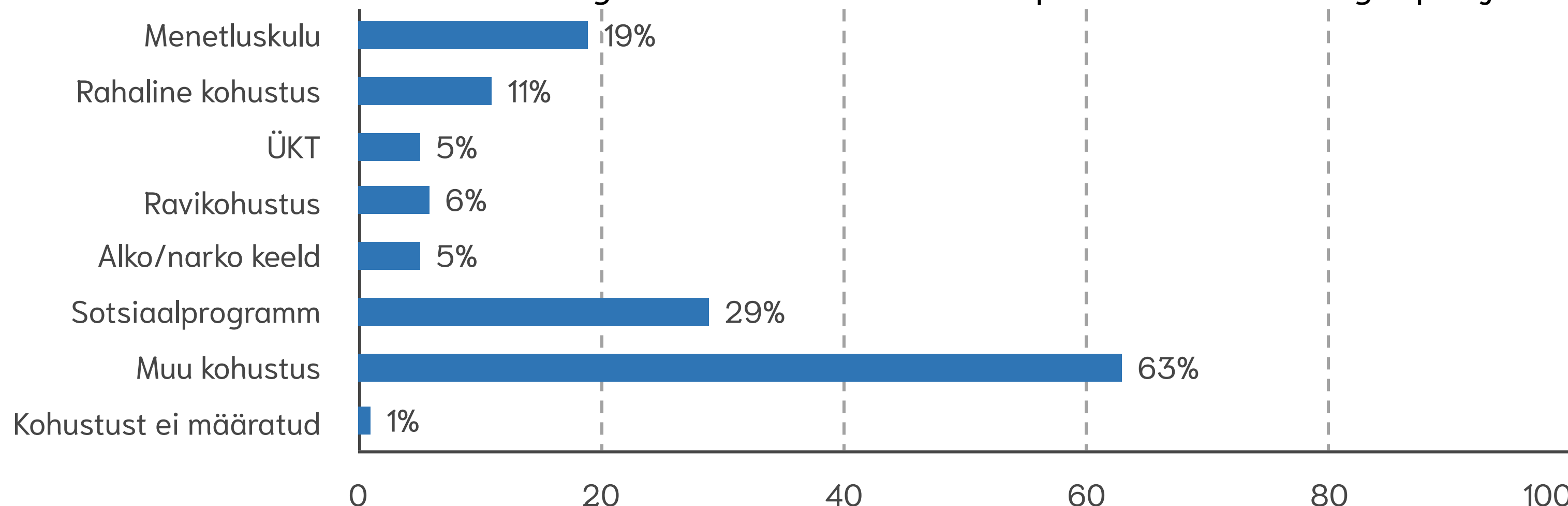
Kohustuste tähtaeg

KrMS § 202 lg 3 kohaselt ei või ravikohustuse, sõltuvusainete tarvitamise keelu ja sotsiaalprogrammi kohustuste tähtaeg ületada 18 kuud ning teiste kohustuste täitmise tähtaeg ei või olla pikem kui kuus kuud. Kohustuste täitmiseks määrati tähtaegu alates ühest päevast kuni 12 kuuni. Prokuröri määratud kohustuse tähtaja pikkuse mediaan oli kuus kuud.

Kohustuste liigid ja sisu

Vaadeldud perioodil (2023. a I pa*) määrati KrMS § 202 alusel lähisuhtes kehalises väärkohtlemises kahtlustatavatele kõige sagedamini – rohkem kui pooltel (63%) juhtudel – muu asjakohane kohustus ning rohkem kui neljandikul juhul (29%) sotsiaalprogrammi kohustus. Nii sotsiaalprogrammi kui muu asjakohase kohustuse puhul oli kõige levinum kohustuse sisu vägivallast loobumise tugiliinile suunamine (kokku 96 juhul). Rahalisi kohustusi (menetluskulude tasumine ja/või sihtotstarbelise summa tasumine) määrati kokku 30% juhtudest, kusjuures ainult rahalised kohustused määrati kahtlustatavale vaid seitsmel juhul.

Joonis 7. Kohustuste* esinemise sagedus KrMS § 202 alusel lõpetatud KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites, 2023 I pa (N=216)

* Ühe määrusega võidi määrata mitu kohustust.

➔ **Menetluskulu**, mille tasumine oli sätestatud määruses kohustusena, jäi vahemikku 43,2 kuni 1464,22 eurot. Menetluskulu mediaan oli 180 eurot ja keskmine 255,8 eurot.

- **Riigitulusesse või sihtotstarbeliselt teatud summa tasumise kohustust** määrati vahemikus 100 kuni 600 eurot, mediaan 400 eurot, keskmine 403,75 eurot.
- **Üldkasuliku töö kohustust (ÜKT)** määrati vahemikus 60 kuni 90 tundi, mediaan 60 tundi, keskmine 70 tundi.
- **Ravikohustusena** määrati kõige sagedamini kohustus pöörduda alkoholismi- uimastisõltuvuse ravile, aga ka depressiooniravile või laiemat kohustust pöörduda psühhiaatri poole.
- **Sotsiaalprogrammi kohustus.** Sotsiaalprogrammina määrati vägivalda toimepanijale kõige sagedamini kohustus pöörduda Sotsiaalkindlustusameti **vägivallast loobumise teenusele** (35/63). Esines ka kohustusi osaleda vanemluse toetamisele ja peresuhete parandamisele suunatud programmides (nt Gordoni perekool, Hoolivad isad). Üksikutel juhtudel määrati kohtustuseks osaleda mõnes muus sotsiaalsete oskuste programmis (nt Eluviisitreening, Sisemine kindlus).
- **Muu asjakohane kohustus.** Sarnaselt sotsiaalprogrammis osalemise kohustusele suunati ka muu asjakohase kohustusena kõige sagedamini toimepanija Sotsiaalkindlustusameti **vägivallast loobumise teenusele** (61/135). Sellele järgnes kohustus käituda kannatanuga lugupidavalt ja mitte tarvitada kannatanu suhtes füüsilist ja/või vaimset vägivalda (53/217). Loetud juhtudel kehtestati kohustusena alkoholitavitamise kontrolli all hoidmiseks süsivesikdefitsiitne transferriini (CDT) või **PEth** (fosfatidüületanool) biomarkeri määramine*.

Menetluse kestus KrMS § 202 alusel lõpetatud menetlustes

2023. aastal oli KrMS § 202 alusel lõpetatud juhtumites keskmine menetluskiirus 135,8 päeva ehk ligikaudu 4,5 kuud (periood menetluse alustamisest kuni lõpetamiseni). Mediaan oli keskväärtusest madalam: 91 päeva ehk 3 kuud. Keskmise menetlusaja tõstsid veidi kõrgemaks üksikud väga pika menetlusajaga juhtumid. Kõige lühemad KrMS § 202 alusel lõpetatud menetlused kestsid ühe päeva.

Tabel 3. Menetluse kestus KrMS § 202 alusel lõpetatud KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites, 2023

Menetluse aeg	
Keskmine	4,5 kuud
Mediaan	3 kuud
Lühim	1 päev
Pikim	3,5 aastat

* PEth rakendamine sai võimalikuks alles 2023. aasta II kvartalist, seetõttu kajastub see 2023. a I poolaasta oportuuniteedikohustuste hulgas vaid üksikud korrad. PEthile eelnesid teised biomarkerid (nt CDT), millega võrreldes on PEth usaldusväärsem, kuna selle tulemust ei mõjuta inimese tervislik seisund, eripära(d) või tarbitud aine(d).

Menetluse lõpetamine vahendusmenetlusega (KrMS § 203¹)

4. aprillil 2023 jõustus ohvriabi seaduse eelnõu, millega asendati nii ohvriabi seaduses kui ka kriminaalmeneetluse seadustikus lepitusteenus ja lepitusmenetlus vastavalt vahendusteenuse ja vahendusmenetluse mõistetega. Terminoloogia muutmine on tingitud asjaolust, et juba 2007. aastast ohvriabi poolt rakendatud lepitusteenuse nimetus on praktikas tekitanud väga palju segadust ja valestimõistmist, sest sõna *lepitus* viitab leppimisele, mis ei saa olla teenuse oodatav tulemus vaatamata sellele, et mõnikord võib kahju heastamisega kaasneda ka leppimine. Kannatanut ei tohi sundida kuriteo toimepanijaga leppima ning kannatanult ei tohi ka eeldada, et ta andestab ja lepib vägivallatsejaga ära.*

KrMS § 203¹ kohaselt võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistava ja kannatanu nõusolekul taotleda kriminaalmenetluse lõpetamist, kui on tegemist teise astme kuriteoga, teo asjaolud on selged, puudub avalik huvi ning kannatanu ja kahtlustatav või süüdistatav on leppinud KrMS-s sätestatud vahendusmenetluse raames. Kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu võib vahendusmenetlusse saata nii kohtueelses kui ka kohtumenetluses. Vahendusmenetlusega kriminaalmenetluse lõpetamine ei ole teatud kuritegudes lubatud.

Kriminaalmenetluse lõpetamine vahendusmenetlusega ei ole lubatud:

- karistusseadustiku §-des 133¹, 133-2, 134, 138-139, 141¹ ja 143 nimetatud kuritegudes ning §-s 144
- nimetatud kuriteos, kui kannatanu on noorem kui kaheksateistaastane;
- täisealise isiku poolt noorema kui 14aastase kannatanu suhtes toime pandud kuritegudes;
- kui kuriteo tagajärjeks oli inimese surm;
- inimsusevastastes ja rahvusvahelise julgeoleku vastastes, riigivastastes, ametialastes, üldohtlikes ning
- õigusemõistmise vastastes kuritegudes.

2023. aastal lõpetati KrMS § 203¹ alusel lähisuhtes kehalise väärkohtlemise juhtumites menetlus 187 kuriteo ja 172 isiku suhtes. KrMS § 203¹ alusel menetluse lõpetamine KarS § 121 lg 2 p 2 kuritegudes moodustas:

- kõikidest lõplikest menetlusotsustest 7% (sh KrMS § 200);
- kõikidest lõpuni menetletud (v.a KrMS § 200) juhtumites tehtud otsustest 9%;
- kõikidest lõpetamistest (v.a KrMS § 200) 23%.

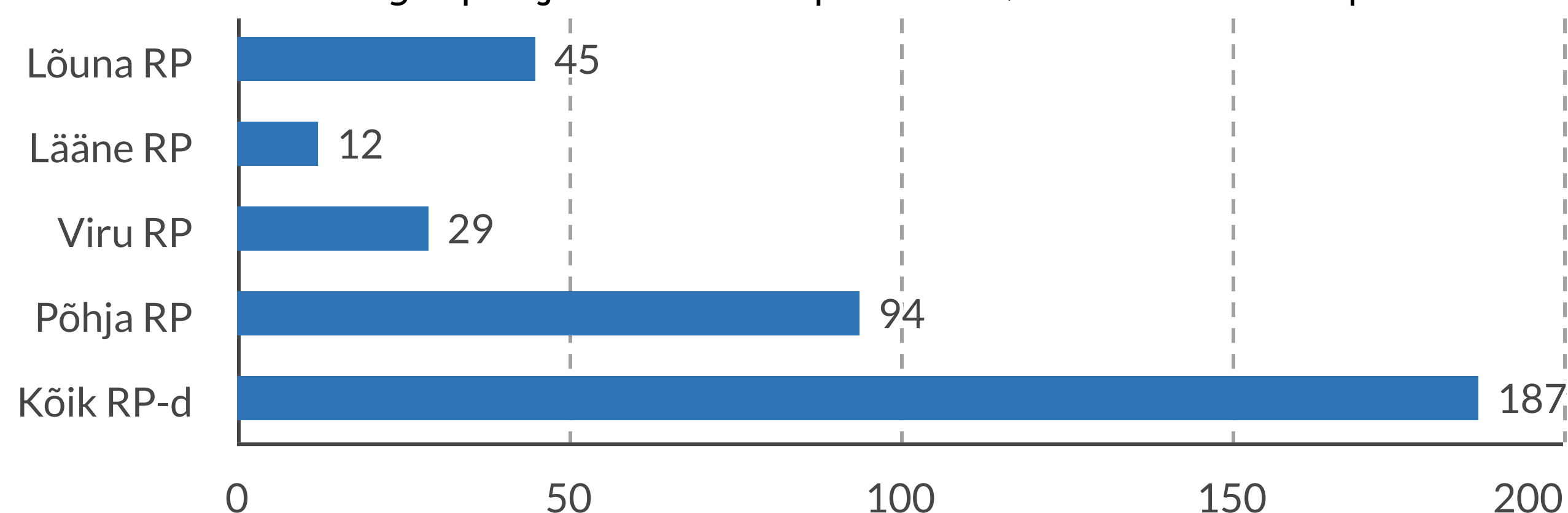
Leppimise tõttu menetluse lõpetamise osakaal oli piirkonniti võrdlemisi ühtlane. Põhja ja Viru RP-s moodustas kõigist lõpetatud (v.a KrMS § 200) KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumitest vastavalt neljandik (24%) ja viiendik (20%) vahendusmenetlusega lõpetamised ja Lääne RP-s 17%. Lõuna RP-s oli vahendusmenetlusega kuriteo menetelmise lõpetamise osakaal kõige suurem (32%).

Vahendusega menetluse lõpetamise (v.a välistavatel ajsaoludel lõpetamine) osakaal lõpetamistest oli kõrgeim Lõuna (32%) ja madalaim Lääne (17%) RP-s

Võib väita, et võrreldes enne 2023. aastat kehtinud lepitusmenetlusega on vahendusega menetluste lõpetamise osakaal langenud ligi kaks korda. Kui 2019. aastal moodustas lepitus kõikidest lõpetamistest 43%, siis 2023. aastal vaid 23%.

* Ohvriabi seaduse 702 SE eelnõu seletuskirjast

Joonis 8. KarS 121 lg 2 p 2 juhtumite arv piirkonniti, mille menetlus lõpetati KrMS § 203¹ alusel, 2023

Menetluse kestus KrMS § 203¹ alusel lõpetatud menetlustes

2023. aastal oli KrMS § 203¹ alusel lõpetatud juhtumites keskmine menetluskirrus 113,2 päeva ehk ligikaudu 3,5 kuud (periood menetluse alustamisest kuni lõpetamiseni). Mediaan oli keskväärtusest madalam: 93,5 päeva ehk ligikaudu 3 kuud. Keskmise menetlusaja tõstsid veidi kõrgemaks üksikud väga pika menetlusajaga juhtumid. Kõige lühemad KrMS § 203¹ alusel lõpetatud menetlused kestsid kaks päeva, pikim 1079 päeva ehk ligikaudu 3 aastat.

Tabel 4. Menetluse kestus KrMS § 203¹ alusel lõpetatud KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites, 2023

Menetluse aeg	
Keskmine	3,5 kuud
Mediaan	3 kuud
Lühim	2 päeva
Pikim	3 aastat

Kohustuste arv ja tähtaeg KrMS § 203¹ alusel lõpetatud menetlustes

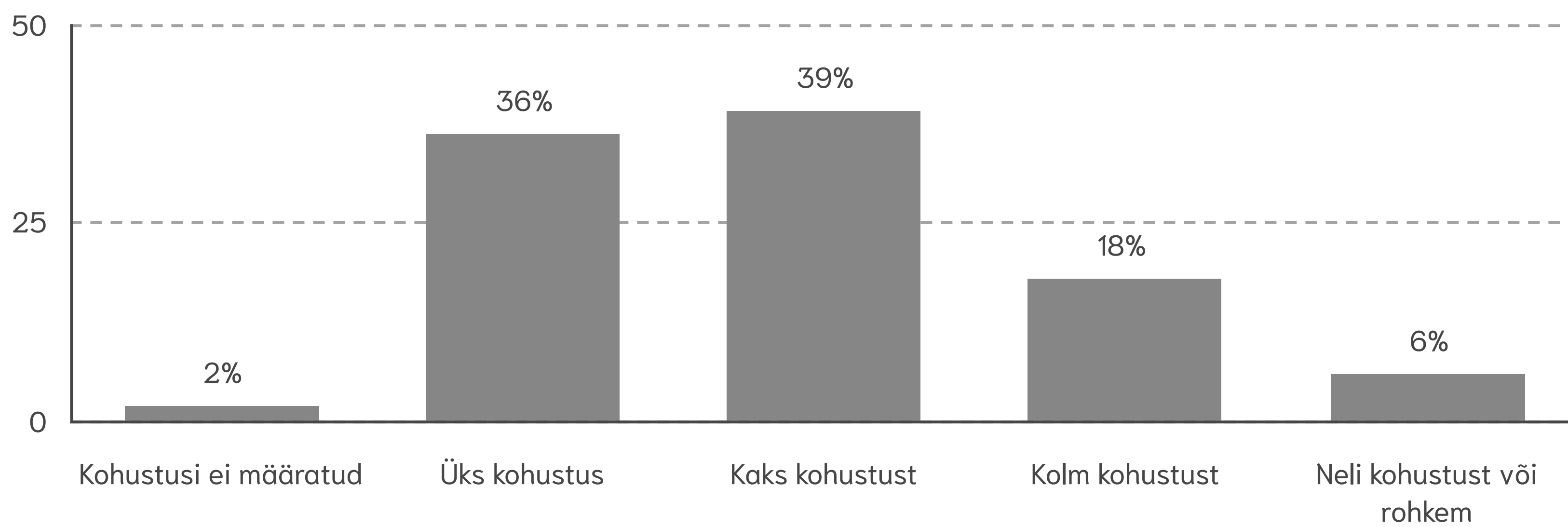
Kriminaalmenetluse lõpetamisel vahendusega määrab prokuratuur või kohus kahtlustatavale või süüdistavale kohustuse täita vahendaja osalusel osapoolte vahel sõlmitud lepituskokkuleppe kõiki või mõningaid kohustusi. Vaadeldud perioodil (2023. a I pa) vahendusega lõpetatud lähisuhtes kehalise väärkohtlemise juhtumites määras prokuratuur kahtlustatavale kohustused 98% juhtudel. 2% juhtudel kohustusi menetluse lõpetamisel ei määratud. Nendel juhtudel täiendavaid kohustusi lepituskokkuleppes ei fikseeritud või olid lepituskokkuleppe kohustused lepitusprotsessi läbiviimise ajal juba täidetud (nt olid osapooled juba leppinud ja/või pöördunud nõustaja poole ning täiendavateks kohustusteks ei nähtud vajadust).

Kahtlustatavale määrati keskmiselt kaks kohustust (mediaan on samuti kaks kohustust). Rohkem kui 90% juhtudest jäi kohustuste arv vahemikku 1–3. Kohustuste arvu jaotust selgitavad paremini tabel 5 ja joonis 8, mis näitavad, kui sageli ja kui palju kohustusi määrati.

Tabel 5. Kohustuste arv KrMS § 203¹ alusel lõpetatud KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites, 2023 I pa

Kohustuste arv	
Keskmine	2
Mediaan	2
Miinum	0
Maksimum	6

Joonis 9. Kohustuste arv KrMS § 203¹ alusel lõpetatud KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites, 2023 I pa

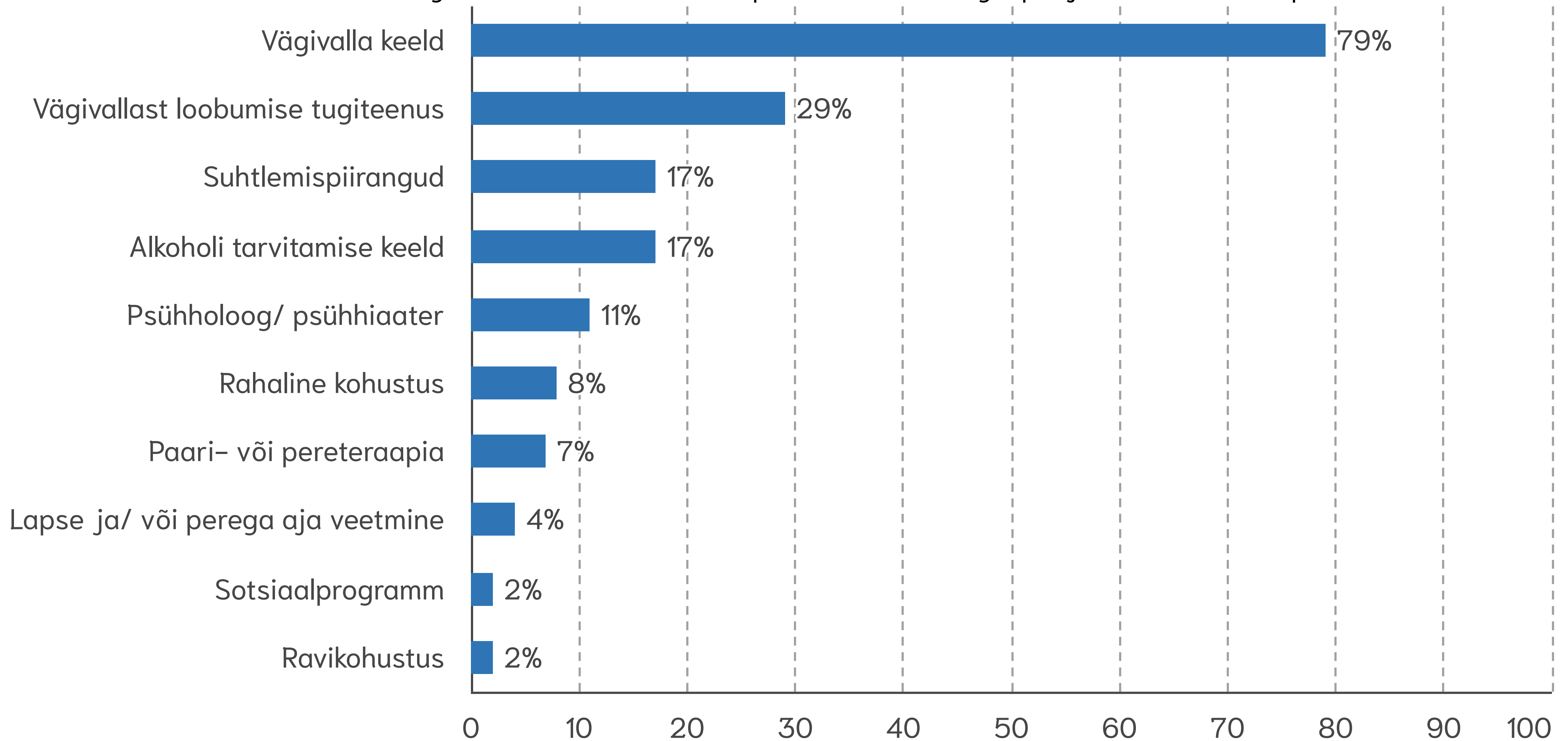

KrMS kohaselt ei või kohustuste täitmise tähtaeg ületada kuut kuud. Juhtudel, kus kohustusi määrati oli enamikel juhtudel (98%) kohustuse täitmise tähtajaks määratud aeg maksimaalne. Lühemat täitmise aega rakendati vaid kahel korral, näiteks juhul, kus kohustuse sisuks oli vaid menetluskulude tasumine.

Kohustuste liigid ja sisu KrMS § 203¹ alusel lõpetatud menetlustes

Vahendusega menetluse lõpetamisel määrati kahtlustatavale sagedamini kahte liiki kohustusi: 4/5 juhtudel (79%) oli kohustuste seas vägivalda keeld ja rohkem kui neljandikul juhtudel (29%) kohustus pöörduda Sotsiaalkindlustusameti vägivallast loobumise nõustamisele.

Joonis 10. Kohustuste* esinemise sagedus KrMS § 203¹ alusel lõpetatud KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites, 2023 I pa

* Ühe määrusega võidi määrata mitu kohustust.

➤ **Vägivalla keeld** seisnes kahtlustatava kohustuses mitte kasutada kannatanu suhtes füüsilist ja/ või vaimset vägivalda või kohustuses lahendada osapoolte vahel konflikte vägivallavabalt ja rahumeelselt.

Sealjuures näeb KrMS § 203¹ p 5 ette, et kui kuriteo toime pannud isik paneb kuue kuu jooksul peale menetluse leppimise tõttu lõpetamist sama kannatanu suhtes toime uue tahtliku kuriteo, siis menetlus uuendatakse. Seega kui süüdlane on pannud sama kannatanu suhtes toime vägivallakuriteo või mistahes muu kuriteo, siis menetlus igal juhul uuendatakse sõltumata sellest, kas osapooled ise vägivalla keelus kokku leppisid.

-
- **Vägivallast loobumise tugiteenusele** pöördumise kohustus seisnes Sotsiaalkindlustusameti vägivallast loobumise nõustaja poole pöördumist ning kindla arvu kordi nõustamiste läbimist vastavalt nõustaja juhistele.
 - **Suhtlemispiirangud** seisnesid näiteks kohustuses tagada kannatanule soovi korral privaatsus, suhelda kannatanuga ainult ühiseid lapsi puudutavates küsimustes, laste juuresolekul tülitsemise keeldu või ka täielikku suhtlemise keeldu.
 - **Alkoholi tarvitamise keeld** hõlmas alkoholi tarvitamise kasutamise täielikku keeldu või vähendamist. Esines kohustusi, mis nägid ette alkoholi mitte tarvitamist, tarbitavate koguste piiramist või tarvitamise koha piiramist (nt kohustus mitte ilmuda alkoholijoobes kannatanu juurde või mitte suhelda lastega).
 - **Kohustus pöörduda psühholoogi/ psühhiaatri poole** seisnes enamasti kohustuses tegeleda alkoholi liigtarvitamise probleemiga, aga ka näiteks traumast taastumist toetava vaimse tervise abi saamiseks.
 - **Rahalise kohustuse** puhul kohustati kahtlustatavat enamasti tasuma menetluskulud või maksma kannatanule teatud summa tehtud kahju (ka moraalse) hüvitamiseks. Osaliselt võib rahaliseks kohustuseks pidada ka kannatanu ülalpidamiskohustust või kohustust aidata kommunaalkulude tasumisel. Rahalise kohustuse keskmine summa oli 167 eurot, miinimum 10 eurot ja maksimum 350 eurot.
 - **Paari- ja/ või pereteraapia** puhul võtsid mõlemad osapooled kohustuse läbida paari- ja/või pereteraapia.
 - **Lastega ja/ või perega vaba aja veetmist puudutavad kohustused** hõlmasid kokkuleppeid ühiselt aja veetmise perioodi ja tingimuste kohta, aga ka kokkuleppeid, et võimaldada kannatanule rohkem isiklikku vaba aega. Üksikul juhul fikseeriti kohustus konkreetse tegevuse läbiviimiseks (nt perega AHHAA keskuse külastamine).
 - **Sotsiaalprogrammi kohustus** hõlmas näiteks alkoholi tarvitamise vähendamise või vägivaldse käitumise vähendamise programmis osalemise kohustust.
 - **Ravikohustus** seisnes ennekõike alkoholismiravile pöördumise kohustuses.

Kui enamasti määrati vahenduskokkuleppes kohustus või kohustused kahtlustatavale, siis esines juhtumeid, kus mõlemad pooled võtsid endale kohustuse. Selliseid näiteid esines peamiselt pere- või paariteraapia läbimise kohustuse puhul.

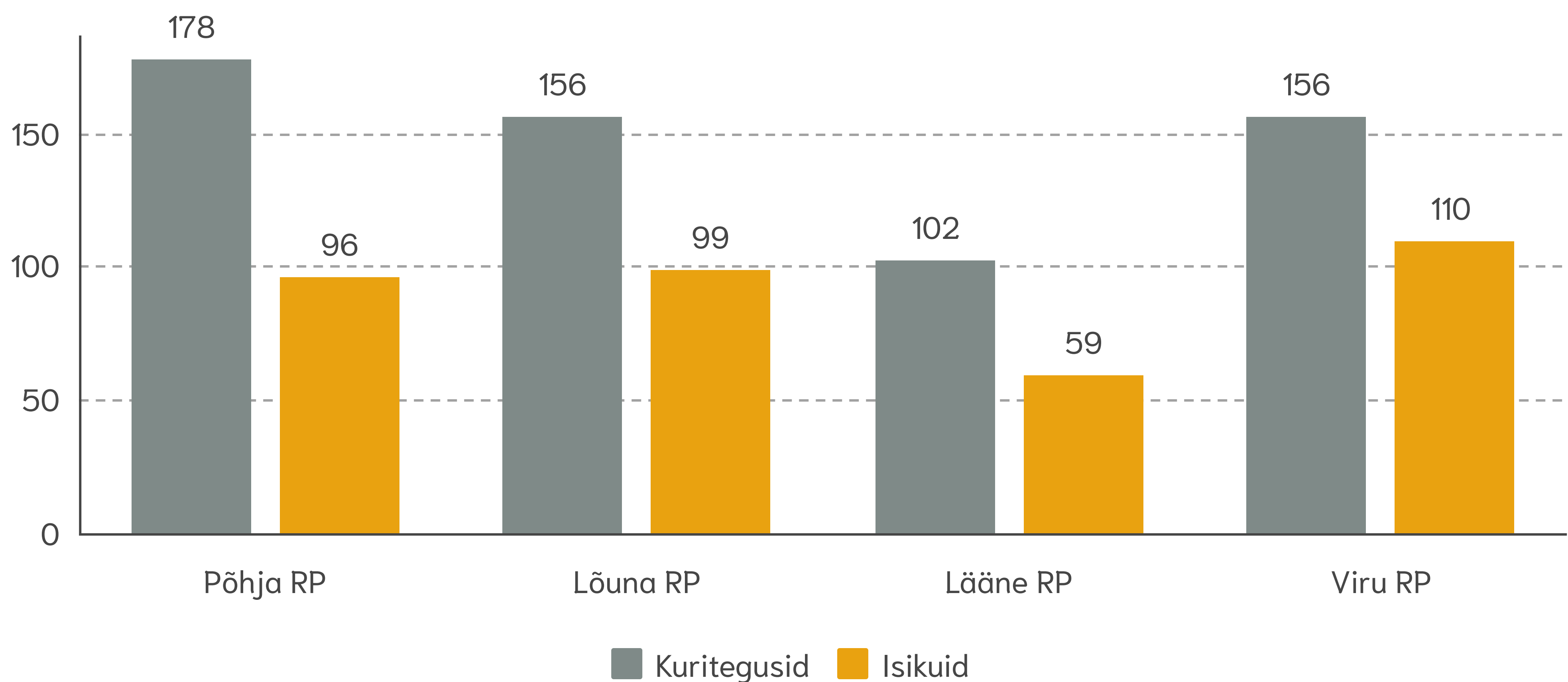
Kohustuste täitmist kuue kuu jooksul jälgib vahendaja. Kui kohustusi ei täideta, annab vahendaja info selle kohta prokurörile, kes võib menetluse uuendada.

Kohtusse saatmine

2023. aastal saadeti lähisuhtes kehalise väärkohtlemise kuritegudes kohtusse 363 inimest 591 kuriteoga.

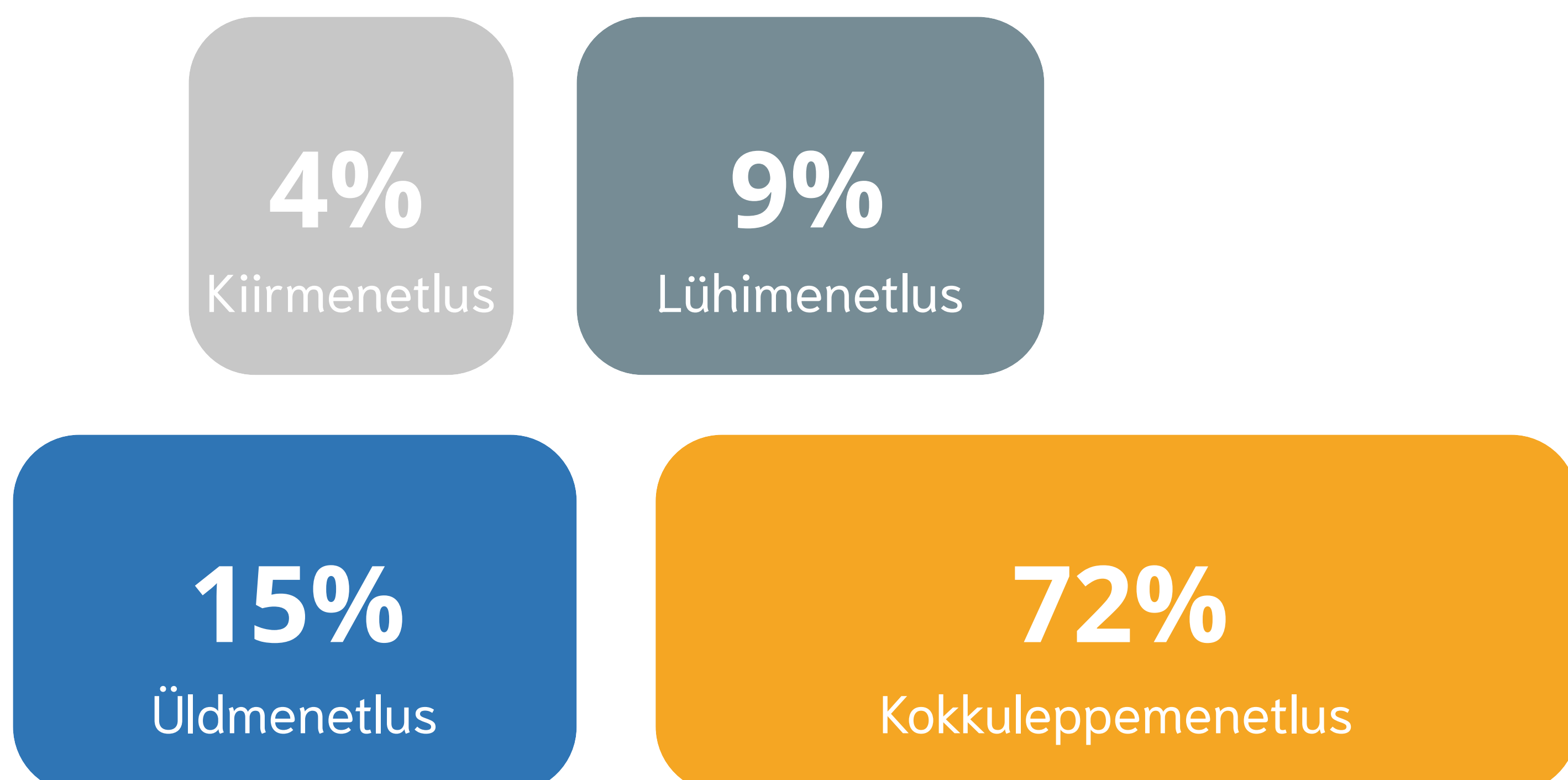
- Enamik isikuid saadeti kohtusse süüdistusakti või kokkuleppega.
- Seitse isikut saadeti kohtusse psühhiaatrilise sundravi kohaldamiseks.
- Viie isiku puhul taotleti kohtult kriminaalmenetluse lõpetamist.

Joonis 11. Kohtusse saadetud isikud ja kuriteod piirkonniti KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites, 2023

2023. aastal saadeti KarS § 121 lg 2 p 2 juhtumites süüdistatavatest kohtusse kokkuleppemenetluses 72%, üldmenetluses 15%, kiirmenetluses 4% ja lühimenetluses 9%. Menetlusliigi osakaal piirkonniti erines märgatavalt. Lähisuhtes kehalise väärkohtlemise toime pannud isikuid saadeti kohtusse:

- kokkuleppemenetluses sagedamini Lõuna (82%) ja vähem Põhja piirkonnas (64%);
- kiirmenetluses sagedamini Lääne (10%) ja üldse mitte Põhja piirkonnas (11%);
- üldmenetluses sagedamini Põhja ja Lääne (18%) ja harvem Viru piirkonnas (12%).

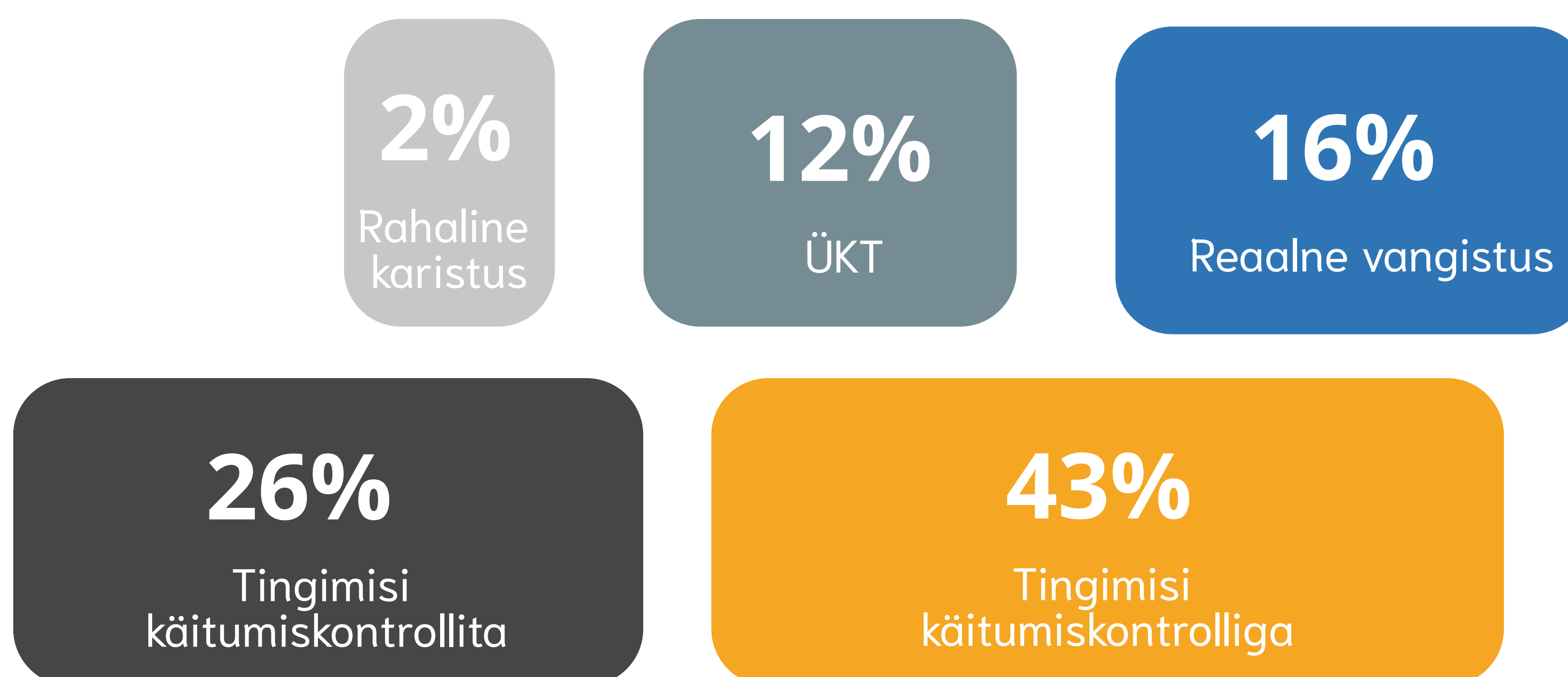

2023. a I pa jõustunud lahendite järgi mõisteti KarS § 121 lg 2 p 2 toimepanemises süüdi 217 inimest. Süüdimõistetutest 24 olid naised ja 193 mehed, noorim 16- ja vanim 72-aastane.

Kehalise väärkohtlemise eest, kui see on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes, karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. Vaadeldud perioodil (2023. a I pa) jõustunud KarS § 121 lg 2 p 2 alusel süüdimõistvate otsuste järgi:

- **43%** juhtudel kohaldati **tingimisi vangistust ja süüdlane allutati käitumiskontrollile**. Ilma **käitumiskontrollita** tingimisi karistus määrati **26%** juhtudest ning tingimisi karistus **šokivangistusega** (2–5 kuud) **4%**. Tingimisi vangistust mõisteti keskmiselt kuni 2 aastat katseajaga 22,5 kuud. Katseaja mediaan oli 18 kuud, miinimum 1 kuu ja maksimum 5 aastat. Valdavalt määrati süüdlasele käitumiskontrolli ajal lisakohustusi, enamasti alkoholi tarvitamise keeld ja sotsiaalprogramm.
- **16%** karistati **reaalse vangistusega**. Pooltel juhtudel mõisteti vangistuseks kuni 1 aasta. Pikim mõistetud vangistus oli 4 aastat.
- **12%** juhtudest asendati mõistetud vangistus **üldkasuliku tööga** vahemikus 207 kuni 716 tundi (mediaan 595 tundi).
- **2%** karistati **rahalise** karistusega, mille suurus jäi vahemikku 900–5000 eurot.

Kõige sagedamini saab lähisuhtes kehalises väärkohtlemises süüdimõistetu karistuseks tingimisi vangistuse koos allutamisega käitumiskontrollile (kriminaalhooldus).

Kõikidest 2023. a I pa kohtusse saadetud juhtumitest saadeti kohtu poolt tagasi prokuratuuri ligikaudu 8%. Tagasisaatmise põhjuseks võis olla, et kohus ei nõustunud kokkuleppemenetluse tingimustega, kohtu hinnangul oli taotletav karistus madal, kokkuleppemenetlus ei vastanud nõuetele vms.